

GR. LÓNYAY MENYHÉRT

A nemzetgazdasági tudomány befolyása a jó kormányzatra

Kereken 150 éve került az olvasók kezébe a Közgazdasági Szemle „jogelődjének” tekintett Nemzetgazdasági Szemle első száma. Bár a füzetet a kor legjelentősebb közgazdasági gondolkodóinak írásai töltötték meg, a kezdeményezés – előfizetői érdektelenség miatt – átmenetileg kudarcba fulladt, és a folyóirat csak 1877-től jelent meg rendszeresen. Az 1874-ben „július–december” megjelöléssel készült egyetlen szám bevezető írásának újraközlésével emlékezünk meg a jeles évfordulóról – és tudományunk 19. század végi kiemelkedő képviselőiről. Lónyay Menyhért korábbi pénzügyminiszter és miniszterelnök, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke a beköszöntő tanulmányában máig érvényes megállapításokat fogalmaz meg a közgazdaság-tudomány és a gazdaságpolitika, az elmélet és a jó kormányzás kapcsolatáról. Érdeemes megismerkedni az Adam Smith korszakos műve alapján megfogalmazott, illetve felidézett gondolataival, amelyek a munka, a tudás, a tökéletesítés és a gazdaság eredményes működéséhez elengedhetetlen feltételrendszer témáit taglalják.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: A11, B12, E60.

„A nemzetgazdasági tudomány állítja fel az igazságokat, melyekhez kell, hogy a népek jóllétét előmozdító kormányzat alkalmazkodjék.”

A népek életében minden időszaknak van saját iránya.

Ilyen irány fejlesztésére, élénkítésére, előbbrevitelére sokat tehetnek egyes előrelátó, vezérszerepre hivatott államférfiak, kiváló egyéniségek, kiknek szava a válságok közt döntő befolyást gyakorol, s úgyszólván indító erővel bír, s kiket a nemzet készséggel követ.

* E cikk nem betűhív újraközlés: a mai olvasó feladatát megkönnyítendő a jelenlegi helyesírás szabályaihoz igazítottuk a szöveget, és egy-két apró sajtóhibát is kijavítottunk, de reményeink szerint sikerült megőriznünk a kort jellemző stílust és szellemet. (A cikk eredeti formájában a <https://real-j.mtak.hu/5768/> címen érhető el.) Folyóiratunk történetéről sok információval szolgál *Csató Katalinnak* az *Indulások és újraindulások*. Közgazdasági Szemle, új folyam, 1954 című, 2004-ben megjelent tanulmánya. (Elérhető a <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=718> címen.) (A szerk.)

Azonban hibáznánk, ha azt hinnők, hogy a legkitűnőbb egyéniségek is képesek önmagokból és saját erejükből teremteni új irányt, ha rá a tér előkészítve nem volt. Az élenkítő szikra hiába hull oda, ahol nincs gyúlékony anyag; alig fénylik egy percre, s örökre elhamvadt. De ha évek hosszú során összehalmozódott a gyújtó anyag, ha a tarthatatlanná vált állapotok érzete a vihart foganni s táplálni kész és képes, egy szikra elég, hogy mindent lángba borítson, eleméssze a múlt alkotásait, s nemcsak az elégedetlenség érzetét okozó, káros és eltávolítandó anyagot, de gyakran még azt is, mit fenntartani, javítani és átalakítva megőrizni üdvös lett volna.

Boldog a nép, mely nem a forradalmaktól várja erőszakos úton regenerációját, nem romok fölött kénytelen építeni, hanem még idejekorán békés munkásságban távolítja el az okokat, melyek állapotát kényelmetlenné tevék, még mielőtt tarthatatlanná vált volna; bölcs előrelátással inaugurálja az új irányt, melyet következetes kitartással és kellő mérséklettel követvén, biztosítja a jövőt.

Hazánk közelmúltja sok tanulságot nyújthat e tekintetben nekünk. Századunk kezdetén már-már általánossá lett elmaradásunk érzete; kezdtek belátni a nemzet jobbjai, hogy ha tespedő állapotában marad a nemzet, fölötte a történet könnyen napirendre tér, mint minden nemzet fölött, mely magát elhagyja, életképességének jelét nem adja, s legfeljebb a szánakozás hangján emlékezik meg róla, mint olyanról, melynek századokon keresztül dicső múltja volt, s mely annyi balszerencse és sorscsapások után önmagával meghasonulva, ősi intézményei szűk keretében élőködve tengte át a századot, mely alatt más népek a civilizáció terén a legnagyobb előhaladást tették.

S mert a nemzet jobbjai élénken érezni kezdték, mily veszélyt rejtett magában az akkori jelen: a nemzeti nyelv és irodalom iránti érdeklődést, az irodalom újjászülésének korszakát egy Besenyei, egy Kazinczy fellépése, a reformtörekvések, a hazafiúi érzet és tevékenység ébresztésének nagy és üdvös munkáját pedig gróf Széchenyi indította meg.

Ha Széchenyi csak egy félszázaddal előbb él, magyar érzelmű hazafias felszólalása legfeljebb egy zseniális különc aberrációjának tekintetett volna.

A Széchenyi-korszak az ébredés, a nemes hazafias törekvések korszaka, melynek aspirációi azonban többnyire hajótörést szenvedtek az alkotmányos viszonyok akkori tehetetlen volta között.

Mivel az, mit ő mondott, mit tervezett és akart, a nemzet meggyőződése volt, s a nemzet ennek szerény mértékű létesítését is törvényhozási úton eszközölni képes nem vala, s a reform terén jó szándékot és nagy munkásságot tanúsított 1843/4-i országgyűlés eredmény nélkül oszlott szét: föltámadt a nemzetben a létező állapotok elviselhetlenségének érzete, a kormány szervezet gyökeres megváltoztatásának kívánata. Ez irányt többé nem Széchenyi és hívei, nem is Kossuth, ki később a nemzet sorsát intézte, hanem a kezdetben doktrinernek csúfolt s Eötvös vezetése alatt inkább tudósokból, mint merész politikusokból álló néhány gondolkodó fő adta. A külesemények befolyása alatt, előbb, mint bárki álmodá, ez irány követelménye: a parlamentáris felelős kormányzati rendszer 1848-ban, minden következményeivel együtt, kellő előkészítés nélkül törvényerőre emelkedett.

A hatvanas évtized kezdetén a 18 évi megpróbáltatáson keresztülment nemzet ismét válság küszöbén állott.

A megpróbáltatás évei, az alattuk szerzett tapasztalások előkészítették a teret arra, hogy Deák Ferenc szava legyen döntő, a józan hazafiság diadalmaskodjék a pártoskodás szellemén és a keserűség érzetén, s a századokon át tartott közjogi viszály a monarchia két fele közt alkotmányos alapokon megoldassék.

A nemzet ura lett saját sorsának, ennél fogva mindazt megtehetette volna, mi javára válik; szabadon, akadálytalanul rendezheté saját házát, megvetheté alapját jövőjének, előrelátólag erejéhez képest s az adott viszonyok szerint pótolható mulasztásait, létrehozhatá a szükséges reformokat; önálló alkotmányos kormányzati nagy befolyása által biztosíthatja, megszilárdíthatja és terjesztheti vala nemzeti lételének alapfeltételét, politikai nemzetiségének megszilárdítását.

Mi volt oka, hogy mindaz, mi lehetséges volt, nem történt meg, vagy legalább nem úgy, mint kellett volna? Minő viszonyok gyakoroltak arra nézve gátló befolyást, miben és kikben volt a hiba? Ezt vizsgálni, erről szólni nem lehet a jelen munka célja.¹ Mindazt, mit eddig felhoztam, csak azért említém, mert jelezni akartam, hogy meggyőződésem szerint ismét fordulat küszöbén állunk, talán egy egészségesebb irány kezdetén. Mindnyájan érezzük, hogy ennek immár sikernek kell lenni. Hogy az lehessen, nemcsak kívánatos, de elkerülhetlenül szükséges, hogy a kisszerű pártoskodás szüneteljen, s a személyes hiúságok elnémuljanak; s kell, hogy tisztában legyünk aziránt, minő eszközök által rendezhetjük biztos alapokon állami életünket, s végre kell, hogy mindazt s időhaladék nélkül és következetesen keresztül is vigyük.

Hétévi tévedéseinknek és mulasztásainknak legfőbb kútforrása ott keresendő, hogy azok, kik hivatva voltak a haza sorsát a kormányzat, a törvényhozás terén intézni, vagy a közvéleményt előkészíteni: nem fontolták meg minden egyes intézkedés következményeit, közelebbi vagy távolabbi hatását, nem mérlegelték nemzetgazdasági következményeit; azok pedig, kik mindezt felfogni képesek voltak, az éles pártélet és fegyelme miatt jobb meggyőződésüknek érvényt szerezni nem tudtak, hanem mentek az áradattal, melynek ellentállani nem tudtak.

Most már sokan érzik, hogy rendezett államháztartás csak úgy biztosítható, ha rátérünk arra az útra, mely által a kiadások és bevételek közti súlygyen állandóan helyreállítható, mi a jelenben bizonyára nagy áldozatokba fog kerülni. Hogy azonban a jövőben mind a közönség nagyobb, mind a képviselői szűkebb körökben mind ezekről alaposabb gondolkodás s megfontoltabb érzület terjedjen el, mindenekelőtt szükséges a nemzetgazdasági ismeretek terjesztése. Nem kételkedem abban, hogy ha a nemzet törvényhozói és kormányfőférfiai azon nagy igazságok alapos ismeretével bírnak, melyeket a nemzetgazdaság tana felállított, melyek szerint minden létesítendő intézmény hatása előre megítélhető, az elmúlt hét év alatt sok másképp intéztetett volna; de a kibontakozás a mostani súlyos helyzetből is csak ez igazságok célszerű, viszonyainkhoz illő alkalmazása által lehetséges, s ezért fektetek én oly nagy súlyt ez ismeretek terjesztésére.

¹ Minő utat tartok helyesnek, jeleztem az első költségvetés betérjesztésénél, 1868. április 16-án, úgy a pénzügyminiszteri tárcátóli megválás alkalmával, 1870. május 16-án mondott beszédemben. Kivonatban foglaltatik: „Lónyay közügyeinkről” 11. és 25-ik lapokon.

I.

A Magyar Tudományos Akadémia is e meggyőződés által vezéreltetett, midőn legközelebb elhatározá a nemzetgazdaság terén nagyobb tevékenységet kifejteni, s e fontos tudománynak magyar nyelven is terjesztését egyik feladatává tette. Ezért változott által az előbb „Statisztikai Bizottság” nevezete alatt ismeretes bizottság „Nemzetgazdaságivá”.

Új s kettőztetett tevékenység nyílt tehát meg azok számára, kik, mint az Akadémia tagjai, hivatottak a bizottság működésében részt venni, úgy azok számára is, kik habár még nem tagjai az Akadémiának, de helybenhagyásával a nemzetgazdasági bizottságbani részvételre fölkérettek.

E bizottság első teendője volt ezt a havonként megjelenő „Szemlét” megalapítani, hogy legyen orgánuma az általa képviselt tudománynak, melyben közöltessék a tudomány e szakában mutatkozó minden fontosabb mozzanat; ismertesse a magyar olvasóközönséggel e tudomány haladását, a fontos és nagy horderejű kérdéseket, melyekkel e téren a külföld tudományos férfiai foglalkoznak; hogy továbbá időről időre szabad eszmecsere fejlődhessék mindama nemzetgazdasági kérdések felett, melyek hazánkat leginkább érdeklik, s végre kivonatban és magyarázólag ismertesse a becses adatokat, melyeket az állam statisztikai hivatala kiad, vagy amelyek a kormány előterjesztéseiben foglaltatnak.

Tekintve a mérsékelt kiadási költségeket, melyekkel a bizottság rendelkezik, nagy és nehezen teljesíthető feladat. Fog-e a bizottság szélesebb terjedelmet adhatni a „Nemzetgazdasági Szemlé”-nek, az nagy részben a résztvétől függ, mellyel a hazai olvasóközönségnél találkozand.

Minthogy azonban most a haza legégetőbb kérdése: államháztartásunk rendezése, mely szorosan összefügg az egész kormányzati rendszer átalakításával, az adózási rendszer reformjával; s mert az állam pénzügyei is csak a nemzetgazdasági tudomány által helyeseknek tartott és az élet által is igazolt igazságok alkalmazása által és szerintök rendezendők és kezelendők: érdekében áll mindenkinek ismerni és figyelemmel kísérni e tudomány tanait; mert hisz minden intézkedés előnyére válik, ha jó, s kárára, ha hibás. Az ország törvényhozásába befolylni, kormányzatában részt venni a legnemesebb, de egyszersmind nagy felelősséggel járó hivatás, s arra, ki reá vállalkozik, azt az elengedhetetlen kötelességet is hárítja, hogy alapos ismeretével bírjon ama tudománynak; haladását figyelemmel kísérje; világánál tekintse és mérlegelje a befolyásával s közreműködésével eldöntendő fontos kérdéseket, mely tudományról méltán el lehet mondani, hogy „kijelöli az elveket, melyeken kellene alapulni a népek kormányzatának”.²

Meg vagyok arról győződve, hogy „a nemzetgazdasági tudomány által felállított elvek jelölik ki a jó kormányzat irányát, a nemzetgazdaság mutatja ki, mily elveken kell a nemzetek jobblétén munkálkodó kormányzatnak alapulnia”. Ez állítás igazságát a legközelebbi múlt történetéből nyomról nyomra ki lehet mutatni, mert nagy

² Henry Thomas Buckle: History of Civilisation in England. 1. kötet. 214. lap. „Establishing the principles on which government should be based.”

volt a hatás, melyet a mai kor első államaiban gyakorolt; az e tudomány által felállított igazságok követése nagy átalakulásokat eszközölt, s az emberiség és a civilizáció közös érdekeinek előmozdítására nevezetes befolyással volt.

Igen érdekes tanulmányt lehetne e tételről írni; de az itt nem föladatom. Az, mit a tisztelt olvasó tőlem veend, nem akar egyéb lenni, mint rövid jellemzése Smith Ádám munkájának: „A nemzetek gazdagságáról”, s e munka következményeinek.

Először írására vállalkoztam ugyan, melyben buzdítani kívántam a közönséget a nemzetgazdasági tudomány tanulmányozására; de e célt leginkább úgy véltem elérhetni, ha ismertetem rövid vonalakban a könyvet, mely a népek életére oly nagy és üdvös hatást gyakorolt; s számítottam arra, hogy lesz talán ez első füzet olvasói közül egy vagy kettő, kiben az általam idézett tények olvasása fel fogja ébreszteni a vágyat, hogy e tudományt komoly tanulmányává tegye.

Nem ok nélkül használom a „komoly tanulmány” kifejezést, mert sokszor tapasztaltam, hogy bár számosak azok, kik ifjú hévvel indulnak az annyira fontos nemzetgazdaságtan tanulmányozására: igen kevesen jutnak benne a feltett jó szándéknál sokkal messzebb.

Az első kezdet – mint minden tanulmánynál – a nemzetgazdasági tannál is nehéz. A kellő értelem megszerzéséhez szükséges, hogy úgy, mint a matézisnél, egymás után minden tétel értelmét tudjuk, mielőtt biztosan tovább haladunk.

És mily nagy élvezetet nyújt a komoly tanulmány! Midőn egy egészen új láthatár nyílik előttünk; midőn megérteni, megmagyarázni vagyunk képesek a tényezőket, melyek a nemzetek gyarapodását vagy süllyedését okozzák, s többé nem tapogatózunk a nemzetek életére legnagyobb befolyást gyakorló intézmények megítélésénél, hanem határozott véleményt, valódi meggyőződést képezhetünk magunknak minden konkrét eset felett.

II.

Az előző szakasz végső állításainak bizonyítására – ily szűk keretben, amelyet az e füzetben megjelenhető cikk nyújt – legalkalmasabbnak látszik röviden vázolni a hatást, melyet a népek életére tett távolabb következményeiben a nevezetes munka, melyet ezelőtt egy századdal a skót tudós, Smith Ádám írt, s melyben a nemzetek gazdagságának természetét és okait vizsgálja.

Gyakran csekélynek látszó körülmények vittek nagy eredményekre, oly eredményekre, melyek az emberiség műveltségének fejlődésére később nagy befolyással voltak, nemritkán új üdvös irányt teremtettek.

Ez mutatkozott majdnem minden nagyobb találmánynál, mutatkozott a nemzetgazdaságtan megállapításánál is.

1763-ban egy angol nagyúri család ifjú örököse, Buccleugh hercege számára kerestek tudós és megbízható utazótársat. A választás egy nagy hírű glasgow-i tanárra: Smith Ádámra esett, ki már akkor 40 éves volt (1723-ban született). Bölcsészeti előadásairól és munkáiról volt nevezetes, s több figyelmet ébresztő munkát írt is: a többek közt nevezetessé lett munkája: „Az erkölcsi érzésekről”. – Smith az ifjú herceggel beutazta

a kontinenst; Párizsban és Genfben több ideig tartózkodott; ez út által szélesbedett lát-határa, figyelemmel kezdé kísérni az okokat, melyek a nemzetek jóllétét előmozdítani képesek; 1765-ben ismét visszatért Párizsba, s ott az akkori tudományos világ főbb embereivel: d’Alembert-rel, Helvetiusszal, Marmontellel s különösen Quesnay-vel és Turgot-val, a két rokon érzésű tudóssal ismerkedett meg; útból visszatérve megvált a tanári foglalkozástól, s csöndes munkásságban élván írta meg és adta ki 1776-ban a nemzetek gazdagságáról szóló nagy horderejű munkáját.

Ha Buccleugh hercege nem utazik, ha a választás nem Smithre esik, valószínű, hogy élte fogytáig megtartja tanári székét, és ír egy-két – bölcsészeti irányú – jeles munkát, de más térre aligha viszi lángelméje vizsgálódásait. Quesnay volt akkor, midőn Smith Párizsban tartózkodott, a fiziokraták iskolájának feje, ki „Tableaux économiques” című munkája által tette volt magát nevezetessé, mely munka még most is a legbecse-sebb nemzetgazdasági munkák közé tartozik, noha abban az alaptévedésben szenved, hogy a földet és jövedelmét a népek gazdagságának kizárólagos kútforrásául tekinti: ennél fogva a föld jövedelmére kívánta fektetni a közterhek súlyát, minden más nép-osztály munkáját meddőnek mondván. Valószínű, hogy Quesnay-vel és társaival gyakori érintkezések alkalmával támadt Smithben az eszme, magát a nemzetgazdasági tudomány tanulmányozására szánni, a létező iskolai hiányokat kiigazítani, s megírni a valóban korszakot alkotó munkát, melyről mondja Buckle, a „History of Civilisation in England” c. kitűnő munka írója, hogy „ez az egy skót ember ezen egyetlen művé-nek kiadása által az emberiség boldogságára többet tett, mint amennyit eszközöltek egyesített törekvései mindazon államférfiaknak és törvényhozóknak, kikről a törté-net hiteles jelentést tesz”. És ezt méltán mondhatja Smithről, mert a nemzetek gaz-dagságáról írt munkából meríték az irányt mindazon kitűnő államférfiak és törvény-hozók, kik a jelen korban a nemzetek jobblétét előmozdíták; sőt a nemzetgazdasági tudomány is az általa vetett alapokon fejlődött tovább; mert az, mit ez a mű magá-ban foglal, felöleli mindazt, mi e téren a tudomány keretébe tartozik, s majd minden tételében elvitathatatlan igazságokat tartalmaz, noha vannak egyes részei, melyek magyarázatot, sőt helyreigazítást kívántak. Helyesen mondja róla Buchanan, Smith egyik legkitűnőbb kommentátora: „Egy tudományban sem létezik oly munka – bár-mily lángelme által legyen is írva –, melynek lapjain a tudomány által elérhető látókört egészen felkarolja és az emberi ész által elérhető véghatárt egyszerre elérje a szerző, s melynek minden tanai sérthetetlenek legyenek.”

S elmondhatjuk, hogy a tudományok fejlődésének történetében kiváló volt az eset, midőn egy író egyetlen munkájával szaktudományát ingatlan alapokra helyezte, s világosságot árasztott oda, hol előbb homály és kétely uralkodott.

De hát oly nagy és rendkívüli érdem-e – mondhatná valaki – kifejtteni az elveket, melyek a nemzetek gazdagságát előmozdítják? Kell-e erre oly nagy súlyt helyezni? Legyen szabad erre egy ismeretes, sokat emlegetett mondatot idéznem, mert vannak mondatok, melyeket nem lehet eléggé ismételni, kivált, melyekről oly sokszor megfe-ledkezni hajlandók vagyunk. Gróf Széchenyi mondá: „Tegyük anyagilag virágzóvá, azaz gazdaggá a nemzetet, s akkor szabad lesz!”

Ezen igazságot a történet hányszor igazolta! Egy anyagilag gyarapodó, gazdag nemzet, ha nem bír is alkotmányos szabadsággal, előbb-utóbb megszerzi, s aztán

megtartja, míg egy elszegényedett, hanyatlásnak indult nemzet, ha bírt is szabadsággal, előbb-utóbb elveszté és függésbe jött, mert a rendet, melyet az elszegényedett és így megelégedetlen nép fenntartani nem képes, bárki állítsa vissza, s ezáltal megadja a gyarapodhatóság egyik első föltételét – azt könnyen urául fogadja a nép.

Reánk nézve, kik a legközelebbi években nem voltunk képesek azt az utat követni, mely a nemzeteket gyarapodásra viszi, kétszeresen fontos, hogy emlékezzünk a „Nemzetek gazdagságáról” írt munka hatásáról.

Az e munkában letett eszméknek hatása nem jött egyszerre; idő kellett hozzá, míg mutatkozott, s e tekintetben osztozott minden más nagy igazságok és találmányok sorsában, melyek hivatva voltak az emberiségre nagy befolyást gyakorolni. A kereszténység magasztos tanai is hosszú évek alatt törtek utat maguknak, míg elterjedtek; a nyomtatás feltalálása után hány évtizednek kellett lefolyni, míg terjedni kezdett, s végre a műveltség terjesztésének legnagyobb, leghatalmasabb előmozdítója és biztosítója lett. De a hozzánk közelebb eső korban is hány évnek kellett lefolyni, míg a jelen kor egyik legnagyobb találmánya: a gőzerő alkalmazása általánossá kezdett lenni, s azon találmány hatása felismertetett, mely az emberek anyagi erejét és termelési képességét megszázsorozta.

E találmány nagy horderejét kezdetben csak a feltaláló gyanítá, mutatja ezt Wattnak, a gőzerő feltalálójának mondása, melyet III. György angol királynak adott válaszul. A király ti. midőn kíváncsian kérdezé Watt-tól: mivel foglalkozik, ezt a jellemző választ nyere: „Felség! kedves dolgot készítek a királyoknak, mert én azon munkálok, ami hatalmat ad.”³

De századunkban is hány évnek kellett elmúlnia az első gőzerejű vasút felállításától, míg felismertetett annak a termelésre, iparra, kereskedelemre, sőt a hadviselésre, így az emberiség és művelődés minden legfontosabb érdekeire is nagyszerű hatása.

Nem csuda tehát, hogy bár egyes tudósok, mint p. o. Hume – kinek Smithhez intézett érdekes levele fennmaradt –, belátták Smith műve fontosságát, s a közönség is a munka megjelenését nagy érdekléssel fogadta, mindamelllett a közéletben, még Angliában is hatása csak több év múltán mutatkozott, míg – úgy, mint minden nagy eszme vagy találmány – utat tört magának a nemzetek gyakorlati életében, ellenállhatatlanul győzedelmeskedvén az előítéleteken, az előtte álló akadályokon; évről évre mindig előrehatolván, és soha nem hátrálván.

Kezdetben csak a szabad Anglia tulajdona maradt, ott volt kedvezőleg előkészítve a tér, s csak a jelen század elején hatott át a kontinensre.

Ezen igazságok lépcsőzetes terjedéséről érdekes az, mit a munka megjelenése után 20 évvel, 1797-ben mondott Pulteney,⁴ ki az angol parlament egyik kitűnő tagja volt, midőn egy pénzügyi beszédében a többek közt jóslólag így szólott, hivatkozván Smithre: „Dr. Smith tekintélye, melyről helyesen jegyeztetett meg, hogy meghódítja elveinek a jelen nemzedéket, s kormányozni fogja a jövőt.”

Lássuk immár, a nemzetek gazdagságáról írt munkája minő hatással volt a nemzetek életére.

³ G. Puyode: Études sur les principaux économistes.

⁴ H. J. Buckle: History of Civilisation. 1. köt. 215. 1.

III.

Azok, kik századokon át intézték a nemzetek sorsát, kik a hatalmat kezelték, a külpolitikát igazgatták, a merkantilizmus nevezet alatt ismeretes rendszer szerint azt a tant vallották, hogy a nemzetek gazdagságát képezi a birtokukban levő arany és ezüst mennyisége. Hogy a nemesércek mennyiségét hazájukban növeljék, az eszközök minden nemét alkalmazzák: innen támadtak a nemesércek kivitele iránti szoros tilalmak, a vámtilalmak, a szélsőségig vitt elzárkózás minden külföldi készítmény iránt, miáltal népek és népek közt szoros korlátok vonattak. A fejedelmek, a hatalom kezelői oly balhitben éltek, mintha azáltal növelnék saját népeik anyagi erejét, ha a szomszéd népek közti forgalmat akadályozzák; a szomszéd népeket tehát, elvonván azoktól az ércpénzt, elszegényíteni saját népük gazdagodásának tekinték. Az e korban folytatott háborúk okai, a békekötések követelményei gyakran a merkantilista rendszer fogalmaiból származtak.

A másik áltan volt, s ennek uralma tartott a kontinensen még e század első felében is, hogy minden vagyonnak kútforrása a föld, s csak az ad valódi jövedelmet. Ez alapelve volt az úgynevezett fiziokrata rendszernek, melynél fogva a földre nehezedett a közterhek egész súlya.

Hiába mutatá Spanyolország példája – mely a XVI. században aranyban és ezüstben gazdag kolóniáiból meríté folyton e kincseket –, hogy a nagy mennyiségű ércek bizonyos osztályok és az udvar fényét emelni, bizonyos gazdasági külszint kölcsönözni képesek ugyan, de amellet egy nagy, vitéz nemzet a vakbuzgóság és abszolutizmus nyomása alatt – mely kiűzte népessége legmunkaképesebb részét – évtizedről évtizedre süllyed jóllétben, veszít erőben, hanyatlik tekintélyben.

Hogy Európa leggazdagabb rónái Magyarországbán, Oroszország déli részei s a Duna mente műveletlen hevertek, s hatalmat, gazdagságot nem nyújtottak uralkodóiknak – ellenben a természettől kevésbé megáldott szigetország: Anglia s a még kedvezőtlenebb viszonyok közé helyezett Hollandia, mely területét a tengertől s nagy folyamaitól munkával foglalta el, arany- és ezüstabányákkal s gazdag termőerejű földdel nem bír, ezen időszakban kezdtek emelkedni.

Smith Ádámé az érdem, hogy határozottan, tényekre támaszkodva kimondá és bizonyítá, hogy: „Minden nemzet évenkénti munkája azon első alap, mely az évenkénti fogyasztás számára szolgáltatja mind a tárgyakat, melyek az élet szükségére és kényelmeire szolgálnak, és eme tárgyak mindig vagy e munka egyenes termelvényei, vagy más nemzetek áruai, melyek e termelvényekkel vásároltattak.”

Ezen alapigazság által meg volt ingatva a merkantilista és a fiziokrata rendszer, erejét veszítette minden ezzel ellentétes rendszabály. Eszerint nem az arany és ezüst képezi a nemzetek gazdagságát. Nagy és fontos szerepe marad ugyan a nemesérceknek mint oly árunak, mely mindenkifelett van hivatva az értékek mérőjéül szolgálni, az áruk forgalmát közvetíteni, szabályozni és élénkíteni,⁵ de nem ennek mennyisége határozza meg a gazdagság fokát.

⁵ Smith A. midőn az arany- és ezüstről szól, kissé tovább megy, mint mit a tudomány mostani elvei megengednek. Ki annyi igazságot fedezett fel, mint ő, annak érdemét korántsem csökkenti, ha ezen

A nemzetgazdasági tudomány ezen alapigazságának elismerése és elfogadása megváltoztatta, mégpedig szabad irányban, a törvényhozásnak és kormányának a munka irányában szokásos intézkedéseit, mert felemelte a munkát, a szabad, értelmesen vezetett következetes munkát a nemzetek gazdagsága fő tényezőjévé. Kitűnő államférfiak törekvése lett a munkát szabadabbá tenni, s a monopóliumok és cérendszer nyűge alól kimenteni, a nemzet munkásságát fokozni, az értelmes munkának a szükséges eszközöket megadni. Tehát ezen elv hatása alatt egyenként hulltak le a hűbéri rendszer bilincsei, a középkori cérendszer kiváltságai, a kereskedési kiváltságokkal bíró társulatok monopóliumai. Másrészt folyton fejlődtek a hitelintézmények, melyek a létező tőkéket egyesítve és hasznosítva nyújták a nemzeti ipar és kereskedelem élénkítésére; az erőműtan nagy találmányai sokszorozták a munka eredményét. A tőkéletesített közlekedési eszközök elterjedése, az iparos növelés s különösen az ismeretek azon nemeinek általánossá tétele, melyek a munka eredményeit fokozni képesek, a jelen század alatt oly magasra emelték a munka hatalmát, s ezáltal az előrehaladott nemzetek gazdagságát, hogy arról az egy század előtt megjelent, „a nemzetek gazdagságáról” szóló munka írójának képzelete alig lehetett.

Most már ki kételkednék abban, hogy a nép érdekét szívén viselő kormányának s törvényhozásnak feladata: a munka szabad fejlődésének akadályait elhárítani; de ezelőtt száz évvel merész újításnak látszott, midőn Smith munkájában a mély meggyőződés hangján mondja: „A legszentebb és legsérthetetlenebb minden tulajdonok között mindenki saját munkája, minthogy ez eredeti kútforrása minden más tulajdonnak. A szegény öröksége: karjainak ereje és ügyessége; megakadályozása annak, hogy ez erőt és ügyességet alkalmazza mindenki úgy, mint magára nézve legcélszerűbbnek véli, mindaddig, míg azáltal másnak nem árt: az ennek az eredeti tulajdonnak sérelme s kiáltó bitorlás lenne a jogos szabadság ellen a munkásra éppen úgy, mint a munkaadóra nézve, ha az egyik korlátoztatik abban, hogy munkául végezze azt, mit célszerűnek vél, a másik pedig, hogy munkára alkalmazhassa azt, ki neki tetszik. Aki munkást foglalkoztat, annak meg lehet bízni értelmiségében, mert meg fogja tudni ítélni, ki érdemli meg az alkalmazást, mivel saját érdeke forog kérdésben. Az a gondoskodás, melyet a törvényhozás szeret gyakorolni a végből, hogy képtelen személyek ne alkalmaztassanak, éppen oly esztelen, mint erőszakos.”

Tehát a munkát emelé fel a nemzetek gazdagságának fő tényezőjéül, s ezáltal a munkátlanságot kárhóztatá abban a korban, midőn, mint Smith mondja: „a semmittevés minden kívánatok közt a legbecsesebbnek tartatott”, holott ő a társadalmi viszonyok azon állapotát óhajtáná elérni, hol a munka nélküli ember oly nevetségesnek tűnnék fel, mint amilyennek látszik egy polgári öltözetű egyén a harctéren vagy egy kaszárnnyában a katonák között.⁶

tételnél a kelleténél tovább ment. Ő az ércpénzt a forgalom nagy kerekének nevezi, a kereskedés nagy eszközeinek, hasonlóan tekinti az ipar többi eszközeihez, s ámbár, mint tovább mondja, „részét, nevezetes részét képezi a nemzeti tőkének, éppen nem növeli a nemzet jövedelmeit”. Ezen utóbbi megjegyzés tévedésen alapszik, mert az ércpénz, azaz a forgótőke – álljon az aranyból, ezüsből vagy az érték más képviselőiből – ha forgalomba jó, tétlen nem hever, hanem egyik leghatalmasabb élénkítője lesz a forgalomnak, és éppen úgy hoz jövedelmet, mint bármely más tőkeérték (G. du Puynode).

⁶ Smith munkája: I. rész, IX. szakasz.

Győzelmesen küzdött meg Smith a fiziokratákkal s tévtanukkal, midőn kimutatta, hogy nemcsak a földművelés terén kifejtett munka növeli a nemzetek gazdagságát, hanem az a munka is, mely a kézműnél, gyáripárnál és a kereskedésnél van alkalmazva, mely a nyers terményeket feldolgozza és forgalomba hozza. Csak az értelmi munka hatalmáról felejtkezett meg Smith, mely habár közvetlen nem foglalkozik is a termeléssel, s bár eredménye nem mérlegelhető súly vagy terjedelem szerint, mégis a nemzetek gazdagságának egyik fő tényezője, mert az anyagi munka is csak akkor hozhat elő nagy eredményeket, ha értelmi erő vezeti, s az e téren gyűjtött kincsek és kifejtett tevékenység a népeknek nemcsak szellemi, de anyagi életében is fontos tényező. Lehet-e hasznosabb, a nemzetek jobblétére hatalmasabb s maradandóbb befolyást gyakorló munka, mint az, melyet Watt a gőzgép, Arkwright a fonógép, Jacquard a szövőgép, de hogy többet ne említsek, Smith Ádám maga a nemzetek gazdagságáról írt művének előállítására fordított, vagy más nemből az az értelmi munka, melyet nagy államférfiak egész nemzetek szellemi és anyagi erejének elmozdítására, a rend és szabadság biztosítására, szóval: az előhaladás fokozására fordítottak.

Smith munkájának többek közt még egy másik, nagy horderejű következménye is volt. Helyes érvekkel támadta meg a tilalmi s védvámrendszert, a szabad kereskedési rendszer tanait hirdetve, és alapítá azon iskolát, melynek tanait utána annyi tudományos férfiú hirdeti, s amelyek érvényesítésére oly kitűnő államférfiak törekedtek. Reá nézve nem lehet nagyobb dicsőség, mint hogy halála után a nagy angol nemzet büszkeségei, legnagyobb államférfiai tökéletesíteni törekedtek a népek anyagi jobblétére az általa felállított tanokat: Pitt, Huskisson, Peel Robert, Russel Lord, Gladstone, kikhez csatlakoznak a kontinens mindazon nagynevű államférfiai, kik nemzetük jobblétére nevezetes eredményeket eszközöltek.

A szabad kereskedés tana, melyet Smith hirdetett, csak lassan vívhatta ki magának a győzelmet; hetven év kellett hozzá, míg Angliában is minden következményeivel együtt elfogadtatott. Munkája 1776-ban jelent meg, Angliában 1846-ban győzedelmeskedett. Hatvankét év múlt el addig, míg Cobden és Bright megalakíták a híres manchesteri ligát, s ez által kivívták azon elvek győzelmét. Negyvennégy év kellett még ahhoz is, hogy 1820-ban a londoni City legbefolyásosabb emberei aláírták a Tooke Tamás által szerkesztett petíciót, melyben a kereskedelmi szabadságot követelték.⁷

Mily nagyra becsülték már a múlt század végével Smith tanait Angliában, s mily nagy befolyással volt munkája, mutatja az imént említett nagy államférfiúnak az angol parlament előtt 1793-ban tett nyilatkozata, ki pénzügyi előterjesztése alkalmával mondá a nemzetek gazdagságáról szóló munka szerzőjéről: „Sajnos, hogy nincs többé az élők közt, kinek a részletekig alapos ismeretei s mély bölcsészeti vizsgálatai a legjobb megoldást adják mindazon kérdéseknél, melyek a kereskedés történetével vagy a nemzetgazdasági rendszerrel vannak kapcsolatban.”⁸

Smith nagy munkája folyamában mindig nyugodt, tiszta és világos kifejezésekkel él, ritkán használ lelkesítő szavakat, az igazság egyszerű hatalmával győz meg;

⁷ Chevalier Michel, Journal des Économistes, 1874. január.

⁸ G. du Puynode: Études sur les principaux économistes.

csakis ritkán jön ki e modorból, midőn ti. valamely rendszabály igazságtalan voltát jellemzi. Az azon időben létezett vámrendszerről szólva azonban elhagyta egykedvűsége, midőn a következőket mondá: „Így történt, hogy néhány másodrendű üzérnek alattomos mesterkedései egy nagy birodalom politikai maximáiként állíttattak fel. E maximák szerint tanítják a nemzeteket arra, hogy az ő érdekek kívánja a szomszéd népeknek koldusbotra való kárhoztatását. Megtanítják arra, hogy irigy szemmel tekintsék gyarapodását azon népeknek, melyekkel kereskednek, s hogy minden nyereséget, melyre azok szert tesznek, olybá nézzék, mint saját veszteségüket. A kereskedés, melynek a népek és az egyesek közt az egyetértés és barátság kötelékét kellene képeznie, kútforrása lett az egyenlenségnek és gyűlölködéseknek. A királyok és miniszterei szeszélyes nagyravágyása ebben s a megelőző századokban éppen oly káros volt Európa békéjére, mint a kereskedők és gyárosok irigykedése. Hatalmaskodása és igazságtalansága azoknak, kik a világot kormányozzák, oly baj, mely már igen régi, s mely ellen az emberi ügyek természete biztos óvszert alig enged remélni. De az nem engedhető meg, hogy a kereskedők és gyárosok aljas nyerészkedési vágya és monopolizáló törekvése a világon uralkodjék; meglehet, hogy ezek talán kiolthatlan bajok, de könnyű lenne megakadályozni azt, hogy ne háborgassák többé senki nyugalma, s legfeljebb az ő nyugalma legyen megháborítva.”⁹

A sors különös intézésének kell tekinteni, hogy ez a férfiú, ki az akkor, ti. munkája írásakor Angliában létezett vám- és kereskedelmi rendszer ellen oly hatalmas érvekkel kelt ki, s akinek eszméi a vám- és kereskedelmi rendszer iránt a jelen században győzedelmeskedtek, nagy munkájának megírása után két évvel a Buccleugh hercege ajánlatára és pártfogására – kivel a kontinensen utazott – a skótszági vámok felügyelőjévé neveztetett ki, s ezen állomás jövedelmeiből élt.

Hosszú lenne a jelen tanulmány, ha csak főbb vonásokban is érinteném a nagy munkában foglalt igazságokat, azon mély, világos és szellemes vizsgálatokat, melyeket egymás után az erős meggyőződés nyugalmaival és hatalmával teljesít, midőn a munkafelosztásról, az áruk áráról, a takarékoság hatalmáról, a tőkék befolyásáról, a hitelről és hitelintézetekről, az adókról értekeznek. Ezek közül csakis két tárgyat kívánok röviden megemlíteni, amennyiben mindkettő, adott viszonyaink közt, reánk igen tanulságos.

A nemzetek gazdagságának alapja a munka; gazdag azon nemzet, mely a munka hasznos eredményeit összehalmozva bírja, azaz, mely évről évre munkája eredményének bizonyos részét tőke vagy más érték képzésére fordítani képes. Különösen érdeklődök az ennélfogva az, mit a tőkék képződéséről, egyesítéséről s hatásáról mond, többek közt mindjárt a bevezetésnél: „A hasznos és produktív munkások száma mindenütt arányban áll a tőkeértékkel, mely a munka alkalmazhatására fordítatik, és függ a módtól, mellyel ez történik.”

A legerősebb munkás két karja alig fog nagy eredményt előállíthatni, bármily nagy ügyességet sajátított is el, ha a tőke segélyével nem épült gyár, vagy nem szereltetett fel gazdaság, nem készült gép vagy csak egyszerű eszköz, mely a munka eredményét fokozza, s általában számára tért nyitni képes.

⁹ A. Smith munkája. II. kötet.

Ha mi bírunk is gazdag és széles terjedelmű termőfölddel, mennyi beruházás kívántatik ahhoz, hogy a termelést folytathassuk, a munkának hasznos tért nyithassunk. Mindehhez tőke kell. Panaszkodunk, s nem alap nélkül, hogy nemzeti termelésünk félszeg, mert a földművelés mellett nincs kellőképp kifejlett gyár- és műiparunk – minden gazdagságunk a föld terményeiből áll; pár rossz termés tönkreteszi vagyoni állapotunkat, s megrontja államháztartásunkat. De vajon lesz-e valaha virágzó iparunk, s általában leszünk-e valaha gazdagok, ha tőkék nem képződnek, s a jelen nem takarítja meg az évenkénti munka eredményének egy részét, hogy a jövőben alapját képezhesse a hasznos munkásság fejlődésének s ezáltal a nemzeti vagyonosodás lépcsőzetes emelkedésének?

Helyesen mondják a nemzetgazdák, hogy a tőke öröksége a múltnak a jövő javára, a tőkének fokenkénti növekedése legkézzelfoghatóbb bizonyítéka a népek előmenetelének, függetlenségök megőrzésének, az időközi csapások vagy balsors elviselhetése iránti képességüknek, végre fennmaradásuknak! Amely nemzet nem munkás és nem takarékos, annak nincs jövője; bírhat a világkereskedésre legkedvezőbb helyzettel, mint Törökország tengeri fekvése, Duna-torkolata és a két világrész közt fekvő Konstantinápolya által; lehet áldott éghajlata, termékeny földje: egyesek erőlködéseinek nem fog sikerülni virágzóvá és hatalmassá tenni. Ellenben, mert az angol munkás kitartó, a szabadság érzete mellett rendszerető, a nagy találmányok alkalmazásában élelmes: a napóleoni nagy harcok után óriásira szaporodott adósságát nemcsak könnyen viselte, de a jelenben már közterheit nevezetesen leszállítani is képes. És mi ragadja minden gondolkodónak figyelmét nagyobb mérvben meg, mint a francia nemzet legutóbbi erőfeszítése, mellyel szerencsétlen hibájának több milliárdra menő terheit államhitelének megrongálása nélkül elviselni képes volt? Mert ez a nemzet is munkás és kiválóan takarékos. Az évenként megtakarított tőke, azaz munkájának gyümölcsei oly nagy összegre mennek, hogy még ily rendkívül nagy áldozatokat is képes hozni, s terheit – ha munkásságának élhet – évről évre könnyebben fogja viselhetni.¹⁰

Legyünk meggyőződve arról, hogy csak értelmes, következetes és kitartó munka és szigorú, de okszerű takarékoság által – a kormányzattól és törvényhozástól kezdve le egész az utolsó munkáscsaládig – lehetünk képesek a múltak hibáit, a mostoha évek által szenvedett károkat gyorsan orvosolni, s megvetni egy jobb és biztosabb jövő alapját.

Az utolsó tárgy, melyet megemlíteni kívánok, a közterhekre vonatkozik, azaz az adózási rendszerre. Valóban meglepő, hogy abban a korban, midőn az állampénzügyeknél egyedül a fiskális érdekek voltak irányadók, a célszerű adózási rendszerről még oly kevesen gondolkodtak: mily világosan fejtí ki Smith az adózás alapelveit, melyek a tudomány mostani kifejlettebb állapotában is világosabban alig határozhatók meg. Négy pontban foglalja az adózás elveit: 1. Mindenki köteles a közterhekben részt venni képességének összessége szerint és jövedelme arányában, hogy ezáltal a közterhek viselésében az egyenlőség és arányosság biztosíttassék. 2. Az adó

¹⁰ A III. napóleoni korszakban az évenkénti megtakarítások 1 ½ milliárd frankra tételnek. *Journal des Economistes*, 1874. júniusi füzet, 345. lap.

legyen határozott; a fizetési határidők, a fizetés módja, a fizetendő összeg, szóval minden legyen világos és határozott mind az adófizetőre, mind az államra nézve. 3. Minden adó oly időszakokban kívántassék, s oly módon, midőn s amiképp az adózónak teljesíteni legkönnyebb; legkönnyebb pedig az adózóra általában a teljesítésnek az a módja, ha az az év különböző szakaira, lehetőleg kis részletekre oszlik fel, hogy az adózók az egyszerre fizetendő nagyobb összegeket együtt tartani kénytelenek ne legyenek;¹¹ s végre 4. Az adó kezelése olyan legyen, hogy a néptől minél kevesebb követeltessek azon összegben felül, melyre az államnak szüksége van, és az adóösszegek minél gyorsabban folyjanak be az állam pénztárába, azaz minél kevesebb menjen el kezelési és behajtási költségekre.

Elég ennyit idézni a kitűnő munkából, melynek az adózási rendszerről szóló fejezeteit minden részleteivel együtt – kivéve nézetem szerint a progresszív adóról szólót – most is helyesnek és alaposnak ismerem el.

Az utána következő írók is az általa kijelölt nyomon jártak; egyik kitűnő követője, J. B. Say helyesen mondja: „Minden adó, mely magasabbra emelkedik, mint mibe kerül a biztosság, melyre az adózóknak szüksége van – merénylet az adózók vagyona ellen.”

Még világosabban körvonalozza ezt A. Smith tanait ismertette Puynode: „A kormányok egyedüli hivatása gondoskodni a közbiztonságról, minden igazságtalanság és erőszak ellen megóvni a vagyont és a személyeket, s végre létesíteni a szükséges munkákat, melyeket a magánosok és egyesületek kivinni nem képesek.”

Smith midőn a közterhekről szól, határozott ellenzője a költséges centralizált kormányzati rendszernek, mely magának azt az esztelen és a népek anyagi romlását maga után vonó célt tűzi ki: mindent tenni és igazgatni akarni, mi által meglankasztatik az üdvös tevékenység és az egyéni felelősség érzése.¹²

IV.

Nemzeti jellemünknek vannak árnyoldalai, hiányai, de vannak fényoldalai is, és ezek közt a legbecesebbnek nevezhetjük a hazaszeretetet, mely a nehéz körülmények és megpróbáltatások közt mindenkor nyilvánult, nagy tettekre nemegyszer buzdítja a nemzetet, és közös akaratban egyesíté – különösen akkor, midőn lételét megtámadva vagy veszélyeztetve látta.

Illúzióban élek-e akkor, midőn azt merem reményleni, hogy a jelen időben át fogja hatni a nemzet értelmiségét azon tudat, hogy most ismét egy nagy válság kezdetén vagyunk, melyből ha gyorsan nem szabadulunk, nemzeti létünk veszélyeztetve lehet.

¹¹ Midőn 1868 elején az egyenes adók beszédese iránti törvényjavaslatot benyújtottam, akkor javaslatba hoztam a havonkénti részletekben való fizetést, ahogy Franciaországban, sőt másutt is oly rendezett módon behozva látjuk, de javaslatom nem fogadtatott el, s a negyedéves fizetés állapotított meg. Meg vagyok győződve, hogy ha akkor a nép reá szoktattatik a havonkénti fizetésre, a hátralékok nem szaporodnak fel annyira, mint felszaporodtak.

¹² Részletes fejtegetés található e tárgyról: Lónyay a Közügyekről című munkában.

Egy válság, melyet nem a külnyomás vagy megtámadás okozott, hanem amelynek okai nagyrészt önmagunk vagyunk.

De jövőnk iránt csak akkor kellene kétségbeesnünk, ha továbbra is azt tanúsítanók cselekedeteinkkel, hogy nem vagyunk képesek elsajátítani a polgári erényeknek ama neveit, melyek minden civilizált nemzet tevékenységének alapját képezik.

Vágyódásaink nagyok; nagyobbak, mint mire saját erőink jogosíthatnak; hiúságunk, de tegyük hozzá, önhittségünk is nagyobb, mint bármely erőteljes nemzetnek üdvös lenne.

A nyugat felé letelepedett, Isten kegyelméből lételeben eddig csodásan megvédett kis keleti fajnak meg kell tanulnia gyakorlatát azon erényeknek, melyek a nyugati nemzeteket naggyá, virágzóvá, gazdaggá s így a világ uraivá tették; követnie kell a gyakorlati életben kicsinynek és nagynak, a törvényhozás termeiben s a közéletben éppen úgy, mint a magán- és családi életben azon igazságokat, melyeket a „nemzetek gazdagságáról” írt munka legelőbb oly világosan kijelölt, a tudomány továbbfejlesztett, s azóta a művelt nemzetek saját erejük nagymérvű fokozásával követték.

E tannak csak főbb és viszonyainkra, különösen hibáinkra vonatkozó egy-két tétel emeltem ki, hogy kedvet élesszek e gyakorlati tudomány ismereteinek terjesztésére, melyet rövid szavakban következőképp vonok össze:

A nemzetek gazdagságának alapja a munka, legyünk tehát munkások.

Hogy a kitarató munka nagy eredményt mutasson, kell, hogy értelmesen végeztessék – terjesszük tehát az értelmiséget, a szakismeretet.

Minél gazdagabb tőkében valamely nemzet, annál több hasznos munkát képes teljesíteni, de hogy tőkeszegényekből tőkegazdagokká lehessünk, legyünk takarékosak, és rendezzük úgy államháztartásunkat, hogy az évenként megtakarított összegekből a nép kezei közt minél több maradjon meg.

A munka csak ott fejlődik, hol biztosított alapokon nyugszik az állam szervezete, mely egyrészt szabad tért enged a nemzeti munkásságnak, minden gátot és akadályt elhárít előle – másrészt a rendet ingatlan alapokon mindenki számára olyképp biztosítja, hogy szabad munkájának gyümölcseit mindenki békében és nyugodtan élvezheti.

Egyszerű, kézzelfogható s megdönthetlen igazságok ezek, melyeket a nemzetgazdaság tanít.

Ismerkedjék meg tehát ezekkel és ezekhez hasonló igazságokkal mindenki, ki a közügyekkel foglalkozni kíván, s arra valóban méltó akar lenni; s ha ez igazságok testté és vérré váltak, mentve lesz a nemzet ama tévedésektől, melyekbe a közelmúltban oly könnyen beléesett, s melyeknek súlyát most mindnyájan sajnosan érezzük, és elviselni csakis akkor leszünk képesek, ha szemünk elől sohase tévesztjük, hogy a nemzetgazdaság állítja fel az igazságokat, melyekhez kell, hogy a népek jóllétét előmozdító kormányzat alkalmazkodjék.

Ez ismeretek terjesztését tűzte ki feladatául az e füzettel megindult „Nemzetgazdasági Szemle”. Legyen szabad reményleni, hogy az eme magasztos célra irányult igyekezet élénk visszhangra talál, s a nemzet számára gyümölcsöző leend.

A Nemzetgazdasági Szemle 1874. évi számának tartalma

	Lapszám
A nemzetgazdasági tudomány befolyása a jó kormányzatra, <i>gr. Lónyay Menyhért</i> től	1
Olaszország szeszdó-politikája, tekintettel a magyar szesz kivitelre, <i>Dr. Matlekovics Sándor</i> tól	19
A keleti vasúti csatlakozások nemzetgazdasági jelentősége, <i>György Endrét</i> ől	31
Községi háztartás, <i>Galgóczy Károly</i> tól	55, 121, 365
A vasúti válság, <i>Piványi Ignác</i> tól	81, 161
Néhány adat Magyarország szőlőszeti statisztikájából, <i>Keleti Károly</i> tól	102
A közmunkaügyek állami kezelése Franciaországban (írta <i>Hieronymi Károly</i>), ismerteti <i>Censor</i>	135
A bankjegyek kényszerforgalma nálunk és Franciaországban, <i>Hegedűs Sándor</i> tól	196
Oroszország vasutai	209
Lombardstreet, a pénzpiacz leírása (írta <i>Bagehot</i>)	212
Aphoristische Bemerkungen über das Eisenbahnwesen und Mittheilungen über die Eisenbahnen in London	223
Pénzügyeink hanyatlásának okai, <i>Halász Imrét</i> ől	241
Gyakorlati adatok a munkabér alakulásának kérdéséhez, <i>György Endrét</i> ől	288
A pénzügyminiszter javaslata a közadók kezeléséről, <i>Forray Arthurt</i> ől	319
Az állam és mezőgazdaságunk, <i>Máday Izidor</i> tól	350
Az 1875-ki fedezet és a pénzügyi kibontakozás, <i>Halász Imrét</i> ől	401
Olaszország kereskedelmi összeköttetése az osztrák-magyar monarchiával, <i>Dr. Matlekovics Sándor</i> tól	430
Oroszország ipara, <i>Mudrony Somát</i> ól	444
Önálló vámterület és védvám (írta <i>Szmrecsányi Arisztid</i>)	465
Dr. Cohn, Az angol törvényhozás a vasutakról, ismerteti <i>György Endre</i>	473
Nemzetgazdasági törvényhozás	69, 146, 224, 377
Vegyes közlemények	73, 151, 230, 388, 479

NEMZETGAZDASÁGI SZEMLE.

HAVI FOLYÓIRAT

A NEMZETGAZDASÁG, PÉNZÜGY ÉS STATISZTIKA

KÖRÉBŐL.

A

M. TUD. AKADEMIA NEMZETGAZDASÁGI BIZOTTSÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL.

SZERKESZTI

HALÁSZ IMRE.

I. KÖTET. 1874. JULIUS — DECEMBER.

fv

BUDAPEST,

KIADJA AZ ATHENAEUM IROD.- ÉS NYOMD.-RÉSZVÉNYTÁRSULAT.

1874.